

Adatlap¹ témahirdetési javaslatához a Csonka Pál Doktori Iskola Tanácsa részére

Témavezető² neve: Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes
e-mail címe³: gybalogh@eptort.bme.hu

Téma címe: Mester és tanítvány – építészeti kapcsolatok a 19. században

A **téma** rövid leírása⁴:

A kutatás arra keresi a választ, hogy a „hosszú” 19. század építészetében mennyire voltak meghatározóak a mester és tanítvány közötti kapcsolatok a tervezés, a szerkezethasználat, vagy akár a részletképzés területén, mennyiben befolyásolhatta egy-egy építész gondolkodásmódját, stílusát tanítómestere építészete. A kutatás témájába bevonható építészek a 19. század jelentős hazai építészei – akár mesterükkel való, akár külföldi tanulmányaik során kialakult kapcsolataik is vizsgálhatóak.

A kutatás során nyomtatásban megjelent és levéltári források elemzése mellett a 19. századi építészet emlékeinek és különböző archívumokban fennmaradt tervanyagának vizsgálata történik. A mester-tanítvány közötti hatások építészeti, művészettörténeti, építőmesteri-gyakorlati, szerkezeti szempontok szerinti megközelítésmód alapján értékelhetőek.

A **téma** meghatározó irodalma⁵:

- Komárik Dénes: Építészképzés és mesterfelvétel a XIX. században. Pesti mesterek és mesterjelöltek. *Építés- Építészettudomány* III. kötet (1971) 4. sz. 379-418.
- Déry Attila – Merényi Ferenc: Magyar építészet 1867-1945. Urbino, Bp. 2000.
- Merényi Ferenc: Romantikus és eklektikus építészet. Gondolat, Bp. 1959.
- Moravánszky Ákos: Építészet az Osztrák-Magyar Monarchiában, 1867-1918, Corvina, Bp. 1988.

¹ Az adatlapot egy példányban kinyomtatva és aláírva a Szilárdságtani Tanszék titkárságára, egy elektronikus változatban pedig a Doktori Iskola titkárának (Kóródy Anna, korody@eik.bme.hu) kell eljuttatni. A témahirdetés elfogadása esetén az adatlap felkerül a Csonka Pál Doktori Iskola (<http://www.szt.bme.hu/index.php/oktatás/csonka-pál-doktori-iskola>), a témahirdetés rövid leírása pedig az Országos Doktori Tanács (<http://www.doktori.hu/>) honlapjára.

² A témahirdetés elfogadása automatikusan a témavezető akkreditációját is jelenti a 2010. évi felvételi eljáráshoz.

³ Kérjük, olyan elérhetőséget adjon meg, ahová biztonsággal küldhetünk hivatalos értesítéseket.

⁴ A téma (szóközökkel) 2000-4000 leütés hosszú – a jelentkező hallgatókat bővebben tájékoztató változatát, (mely a téma fent megadott releváns nemzetközi irodalmára tételesen hivatkozik) – kérjük mellékelten megadni.

⁵ Minimum 5, maximum 10 cikket vagy monográfiát kérünk felsorolni, melyben feltétlenül szerepelnie kell a legfrissebb, legismertebb eredményeknek.

- Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. *Építés-Építészettudomány* V. kötet (1972) 4. sz. 439-465.
- Sisa József – Dora Wiebenson (szerk.): Magyarország építészetének története. Vince K., Bp. 1998.
- Zádor Anna (szerk.): A historizmus művészete Magyarországon. *Művészettörténeti tanulmányok*. MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, Bp. 1993.
- Zádor Anna – Rados Jenő: A klasszicizmus építésze Magyarországon. Bp. 1943.
- Renate Wagner-Rieger: *Wiens Architectur im 19. Jahrhundert*. Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, Wien 1970.
- Beke László – Sisa József (szerk.): A magyar művészet a 19. században – Építészet és iparművészet. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Osiris, Bp. 2013.

A **téma** hazai és nemzetközi folyóiratai⁶:

- Építés – Építészettudomány (MTA, Scopus)
- Periodica Polytechnica Architecture (BME)
- Művészettörténeti Értesítő (MTA)
- Ars Hungarica (MTA)
- Acta Historiae Artium (MTA, WoS)
- Műemlékvédelem
- Architectura Hungariae

A **témavezető** fenti folyóiratokban megjelent 5 közleménye:

- Gy. Balogh Ágnes: Adatok a budai kőműves és kőfaragó céh életéből (1690-1872). *Építés-Építészettudomány* XXVII. kötet (1998) 1-2. sz. 93-123.
- Gy. Balogh Ágnes: Buda főváros kőműves és kőfaragó céhe mesterei. *Építés-Építészettudomány* XXVII. kötet (1998) 3-4. sz. 269-333.
- Gyetvainé Balogh Ágnes: A zsámbéki volt Zichy-kastély építéstörténete a török hódoltság után. *Építés – Építészettudomány* 35. kötet (2007) 1. sz. 3-63.
- Gyetvainé Balogh Ágnes: Möller István, az egyetemi tanár. *Műemlékvédelem* LIV. évf. (2010) 3. sz. 214-224.
- Ágnes Gyetvainé Balogh – Miklós Kalmár: Functional thinking in the architecture of Samu Pecz and his followers. *Periodica Polytechnica Architecture* Vol. 44 (2013) No. 1. (megjelenés alatt)

A **témavezető** utóbbi tíz évben megjelent 5 legfontosabb publikációja:

- Gy. Balogh Ágnes: Nöpauer Mátyás életrajzi adatai. In: Vadas Ferenc (szerk.): *Romantikus kastély. Tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére*. Hild-

⁶ Minimum 5, maximum 10 folyóirat megadását kérjük, melyek között feltétlenül szerepelnie kell a PhD fokozatszerzés szempontjából elengedhetetlen (Scopus és/vagy Sci illetve Iconda minősítésű idegen nyelvű folyóiratoknak is. Kérjük, ezeket a periodikákat a felsorolásban jelöljék meg.

Ybl Alapítvány, Bp. 2004. 75-89.

- Gyetvainé Balogh Ágnes: Adalékok Szigetmonostor XVIII. századi történetéhez. *Építés – Építészettudomány* 36. kötet (2008) 3-4. sz. 189-221.

- Gyetvainé Balogh Ágnes – Fekete J. Csaba: Sándor Antal palotaépítkezései a XVIII. században. *Műemlékvédelem* LIII. évf. (2009) 4. sz. 197-212.

- Gyetvainé Balogh Ágnes – Krähling János – Zsembery Ákos: Az érd-ófalui Szent Mihály római katolikus plébániatemplom műemléki kutatása és helyreállítása. *Építés – Építészettudomány* 39. kötet (2011) 1-2. sz. 5-42.

- Pecz Samu élete és munkássága; A Műegyetem története; és további 7 fejezet, összesen 9 fejezet 126 oldal. In: Armuth Miklós, Lőrinczi Zsuzsa (szerk.): *Műegyetem – a történeti Campus / the Historic Campus: A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem történeti campusa / The Historic Campus of the Budapest University of Technology and Economics*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 6Bt, 2013.

A **témavezető** eddigi doktoranduszai⁷:

- név (felvétel éve/abszolutórium megszerzésének éve/PhD fokozat éve)

- még nem volt

Melléklet: a téma bővebb leírása

Budapest, 2014. február 14.

Gyetvainé Dr. Balogh Ágnes

⁷ Kérjük, a témavezetési tevékenységre vonatkozó adatokat abban az esetben is adja meg, ha témavezetőként a DI már korábban akkreditálta, vagy törzstagként témavezetői akreditációja nem szükséges.

Mester és tanítvány – építészeti kapcsolatok a 19. században

A téma bővebb leírása

A kutatás arra keresi a választ, hogy a „hosszú” 19. század építészetében mennyire voltak meghatározóak a mester és tanítvány közötti kapcsolatok a tervezés, a szerkezethasználát, vagy akár a részletképzés területén, mennyiben befolyásolhatta egy-egy építész gondolkodásmódját, stílusát tanítómestere építésze.

A korábbi évszázadok céhes kötöttsége mind oktatási, mind szakmagyakorlási szempontokból még jellemző volt a korszakra, bár a rendszer fokozatosan kezdett fellazulni. Csak 1872-ben történt meg a céhszervezet megszüntetése Magyarországon. A céhes képzés a szakma mestertől, mester mellett való elsajátítását írta elő (inasévek, vándorlás, pallérév).⁸ A céhes szabályok⁹ mellett egyre jellemzőbbé vált a legények körében a kötelezően előírt vándorlás részeként felsőbb stúdiumok elvégzése is, vagy csak egyes kurzusok látogatása (pl. a bécsi vagy a müncheni Képzőművészeti Akadémia vagy Polytechnikum intézményeiben).¹⁰ Magyarországon az egyetemi szintű építészképzés 1871-ben indult a Műegyetem egyetemi rangra emelésével. A mester-tanítvány viszony így egyre inkább a szervezett felsőfokú építészképzés kereteiben vált meghatározóvá.¹¹

Tágabban értelmezve a témát, a kutatás körébe tartozhat a korszak nagy építészeti képzőközpontjainak (Párizs, Bécs, München, Berlin...) hatása is. A képzés során szerzett tapasztalatok mellett az építészirodákban kialakuló tanítványi, munkatársi, tervezőtársi kapcsolatok, a közös pályázatok meghatározó hatását is vizsgálni kell, ahogyan egyes építészeti stílusirányzatokhoz, ill. iskolákhoz való tartozás eredetét.

E korszakban is léteztek építőmester dinasztiák (pl. Pollack, Hild, Diescher, Dankó, Hofhauser, Zitterbarth), azonban nem csak ezek tagjai juthattak mesterjoghoz, ill. voltak olyan építőmester leszármazottak is, akiket nem is vettek fel a céhbe. Érdemes tehát megvizsgálni a családi mester-tanítvány kapcsolatok építészeti megnyilvánulásait is.

⁸ Gy. Balogh Ágnes: Adatok a budai kőműves és kőfaragó céh életéből (1690-1872). *Építés-Építészettudomány* XXVII. kötet (1998) 1-2. sz. 93-123.

⁹ A nagyszámú céh- és ipartörténeti munka közül néhány: Szádeczky Lajos: *Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon, Okirattárral (1307-1848.) I-II.* Az Országos Iparegyesület Kiadása, Bp. 1913.; Gerendás Ernő: *Adatok a budai és pesti céhek életéhez.* Fővárosi Könyvtár, Bp. 1941.; Nagybakay Péter: *Céhvilág Magyarországon.* Bp. 1982.; Dóka Klára: *A pest-budai céhes ipar válsága (1840-1872).* Akadémiai Kiadó, Bp. 1979.; Duray Kálmán: A budai és pesti kőműves, kőfaragó és ács céhek. In: *Budapesti Építőmesterek, Kőműves-, Kőfaragó- és Ács mesterek Ipartestülete X. évkönyv* 1914. 69-155.

¹⁰ Komárik Dénes: Építészképzés és mesterfelvétel a XIX. században. Pesti mesterek és mesterjelöltek. *Építés-Építészettudomány* III. kötet (1971) 4. szám. 379-418.

¹¹ Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. *Építés-Építészettudomány* V. kötet (1972) 4. sz. 439-465.

A kutatás témájába bevonható építészek a 19. század jelentős hazai építészei, akár mesterükkel való, akár külföldi tanulmányaik során kialakult kapcsolataik is vizsgálhatóak. (L. Pollack, ill. G. Piermarini – Pollack Mihály; Pollack M. – Hild József; Hild József, Friedrich Bürklein ill. Friedrich Gärtner – Feszli Frigyes; Pollack M., ill. Heinrich Koch – Ybl Miklós; Hild József – Weber Antal; Theofil Hansen, ill. Hauszmann Alajos – Pecz Samu; Friedrich Schmidt – Schulek Frigyes; Friedrich Schmidt – Steindl Imre; Ybl Miklós – Schmahl Henrik...)¹²

A kutatás során nyomtatásban megjelent és levéltári források elemzése mellett a 19. századi építészet környezetünket máig meghatározó hatalmas emléktanyagának és különböző archívumokban fennmaradt tervanyagának¹³ vizsgálata történik. A Tanszékünkön fellelhető és a BME OMIKK-kal közösen archiválendő tervállomány kutatása is jelentős adalékokkal szolgálhat a témában. A mester–tanítvány közötti hatások építészeti, művészettörténeti, építőmesteri-gyakorlati, szerkezeti szempontok szerinti megközelítésmód alapján értékelhetőek.

A doktori kutatás során többféle témalehatárolás is megfogalmazható – építész monográfia, tematikus kutatás – amelyekben az (egyik) meghatározó cél a mester–tanítvány kontextus vizsgálata és értékelése. A legtöbb tanulmányban, összefoglaló munkában csak érintik a témát,¹⁴ ami felvetésének fontosságát hangsúlyozza – de a kérdéskörben további sok részlet vár még tisztázásra.

Budapest, 2014. február 14.

Gyetzvainé Dr. Balogh Ágnes

¹² Az említett építészekről számos építész-monográfia jelent meg, közülük néhány: Zádor Anna: *Pollack Mihály 1773-1855*. Bp. 1960.; Rados Jenő: *Hild József, Pest nagy építőjének életműve*. Bp. Akadémiai Kiadó, 1958.; Komárik Dénes: *Feszli Frigyes (1821-1884)*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1993.; Ybl Ervin: *Ybl Miklós*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp. 1956.; Gerle János (szerk.): *Feszli Frigyes*. Holnap Kiadó, Bp. 2004.; Sisa József: *Steindl Imre*. Holnap Kiadó, Bp. 2005. Vagy az építész visszaemlékezései alapján pl.: *Pecz Samu műépítész, műegyetemi tanár életrajzi adatai és munkálkodása saját leírása szerint*. 1920. szeptember. (Kézirat a BME Központi Könyvtárában)

¹³ Javasolt kutatóhelyek: Budapest Főváros Levéltára, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ Tervtára, BME Tervtára, Magyar Építészeti Múzeum

¹⁴ Pl. Zádor Anna – Rados Jenő: *A klasszicizmus építészete Magyarországon*. Bp. 1943.; Sisa József – Dora Wiebenson (szerk.): *Magyarország építészetének története*. Vince K., Bp. 1998.; Beke László – Sisa József (szerk.): *A magyar művészet a 19. században – Építészet és iparművészet*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Osiris, Bp. 2013.